

Лілія ПОКАСЬ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психолого-педагогічних дисциплін
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) lilia.pokas@gmail.com

Богдана СЕМЧУК,
бакалавр факультету природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) semchukdana1999@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ В ПОЗАКЛАСНИЙ ЧАС

У статті акцентовано увагу на формування економічної освіти учнів старшої школи через зміст географії в позакласний час. Виділено умови залучення учнів до формування економічних знань.

Представлено апробовані методики інноваційних прийомів організації позакласної роботи та подано зразки заходів, які мають вплив на мотивацію до знань з економіки і гарантують досягнення навчальних цілей.

Виявлено ті інструментальні дидактичні можливості інноваційних педагогічних технологій у проведенні предметного тижня, які допоможуть реалізувати поставлені завдання в сфері пізнавальної діяльності учнів. Описано методичні можливості педагогічних інновацій у підвищенні рівня економічної культури учнів профільної школи. Доведено ефективність інноваційних педагогічних технологій у позакласній роботі предметів економічного спрямування як складника позитивної мотивації старшокласників щодо вивчення економіки.

Ключові слова: економіка, профільна школа, позакласний час, інноваційні педагогічні технології, методика, учні, формування.

POKAS Liliia, SEMCHUK Bogdana

Kyiv National Pedagogical University named after M. Dragomanov

FORMING OF ECONOMIC EDUCATION IN A PROFILE SCHOOL IN EXTRACURRICULAR TIME

Extra-curricular work in general secondary education institutions is a mandatory component of the educational school process. The article turns the spotlight on the formation of the economic education of senior school pupils through the content of Geography in out-of-school time. In order to modernize the content of extracurricular work on Geography, it is proposed to use innovative educational technologies as a necessary condition. The author's own creative contribution confirms the positive impact of innovative technologies on increasing activity of the pupils in extra-curricular activities.

Organization of the educational process of extra-curricular work takes into account interests, inclinations, skills of senior pupils, their opportunities. The necessity of a knowledgeable economic base for the formation of professional competence of a young person in any field is substantiated. The place of the subject week in the educational process of the lyceum and gymnasium is determined. The conditions for attracting students to popularization of economic knowledge are highlighted. The aspects of comfortable conditions for the effective carrying out of out-of-school activities of economic content for the pupils of specialized schools in the context of Ukrainian education modernization are identified.

The effectiveness of innovative educational technology in extra-curricular work on the subjects of the economic direction as part of the positive motivation of senior school pupils to study the economy, as the way to enhance educational and cognitive activity is proved. Innovations are designed to combine educational text, sound, animation music and video, allowing you to put everything together and see a holistic view of the world. The use of innovative pedagogical technologies in conducting a subject week on Economy or Economic Geography is based on a person-centred, activity and system-structural approaches.

The field-proven patterns of innovative methods of organizing extra-curricular activities are presented and effective examples of measures that affect

the motivation for knowledge in economics and guarantee the achievement of educational goals are demonstrated. Innovations are a new step in the future of geographical education. Innovations help the pupils to learn, creatively develop, explore, make progress, and the teacher – to improve teaching skills. Only holistically, through the content of educational material and the activity of both pupils and teachers, it is possible to form the pupils' need for educational activity towards the economy in the conditions of an innovative developing environment. Overview of the peculiar combination of elements of economic knowledge with the content of the study of Geography subject through the introduction of interdisciplinary connections.

World-class innovative technologies appealing to the modern young generation are intended to optimize the quality of education and increase the interest of students. The new model of Ukrainian school education development, including Geography, is aimed at the formation of a well-rounded creative personality, who takes interest in the environmental issues. The instrumental didactic possibilities of innovative pedagogical technologies in conducting the subject week, which will help to realize the tasks in the cognitive, psychomotor and effective sides of pupils' cognitive activity, are revealed. The methodological possibilities of pedagogical innovations in raising the level of economic culture of profession-oriented school pupils are described.

Key words: economy, profile school, extracurricular time, innovative pedagogical technologies, methodology, students, formation.

Постановка проблеми. Впровадження безперервної економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах дає можливість створити єдиний освітній економічний простір, забезпечити послідовність у викладанні економіки від буденних знань до наукових уявлень про їх суть, дотримання наступності при вивченні економічного шкільного предмета, а також забезпечення варіативності з урахуванням вікових особливостей та індивідуальних можливостей учнівської молоді профільної школи. Навчанню географії у закладах загальної середньої освіти приділяється багато уваги. Проте можливості цього предмету величезні. Наприклад, ми

пропонуємо розглянути способи формування економічної освіти в позакласний час через зміст географії.

Аналіз досліджень. У розробку проблеми формування економічних знань учнів значний внесок зробили такі видатні педагоги, як П. П. Блонський, Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, С. Т. Шацький та інші науковці. Вони відзначали те, що повноцінний розвиток особистості неможливий без економічних знань, оскільки економічне виховання є складовою формування особистості.

Проблема економічної підготовки учнів не є принципово новою для вітчизняної педагогічної науки. У дослідженнях Л. Бляхмана, І. Іткіна, В. Попова було обґрунтовано поняття «економічне мислення», розкрито його сутність, специфіку і структуру; визначено критерії, які дають можливість визначати рівні розвитку економічного мислення (глибина пізнання, історичність, науковість, масштабність, критичність, гнучкість, конкретність; визначено фактори, що сприяють економічному розвитку особистості (сім'я, школа, економічні відносини в суспільстві тощо).

Крім того, П. Бунічем, І. Китовим, К. Платоновим, В. Феофановим було висунуто пропозицію щодо доцільності виділення особливої галузі знань на межі економіки і психології, спрямованої на дослідження закономірностей розвитку економічної свідомості людини.

Соціально-економічні зміни, що відбулися протягом останніх років в Україні, потребують формування економічної компетентності нації взагалі та перегляду місця і ролі економічної освіти особистості зокрема. Особливо актуальним сьогодні стає виховання людини, яка на основі набутих економічних знань буде здатною усвідомлювати своє місце в економічних процесах суспільства, опрацьовувати й аналізувати економічну інформацію, орієнтуватися в економічних програмах уряду, виконувати основні економічні ролі, вступати в цивілізовані відносини і приймати економічно виважені рішення як для самореалізації в професійному і особистісному планах, так і в інтересах суспільства.

Наведене вище обумовлює необхідність перегляду традиційних та впровадження нових напрямів, змісту та форм підготовки учнів до життя, подальшої освіти та трудової діяльності. До числа пріоритетних напрямів роботи системи освіти можна віднести здійснення економічної підготовки учнів.

У цьому контексті можна стверджувати, що формування економічної освіти у профільній школі є сьогодні актуальним напрямом психолого-педагогічних досліджень.

Об'єкт нашого дослідження – особливості формування економічної освіти в умовах профільної школи.

Предмет дослідження – поєднання елементів економічних знань зі змістом вивчення предмету географія в позакласний час.

Мета статті полягає у виявленні можливостей географії для формування економічної освіти в молодого покоління в умовах профільної школи в позакласний час.

Основними **завданнями** нашого дослідження є:

- здійснити обґрунтування необхідності забезпечення економічної освіченості школярів, яка орієнтована на врахування освітніх нахилів і здібностей учнів;
- розглянути особливості впровадження економічних знань в вивчення предмету географія;
- дослідити можливості формування економічних знань (освіти) в гімназії та ліцеї через заходи, організовані в позаурочний час;
- розглянути зміст предметного тижня з економіки та вплив його на отримання збільшення економічної інформації ;
- узагальнити та експериментально перевірити умови проведення предметного тижня для засвоєння економічних знань.

Виклад основного матеріалу. Кожен етап безперервної економічної освіти, зміст і форма освітнього процесу мають сприяти задоволенню потреб особистості відповідно до вікових і соціо-психологічних особливостей. Державний стандарт загальної середньої освіти ставить перед

школою задачу підготовки учнів до успішного життя в сучасному суспільстві. Для цього необхідно розвивати економічний спосіб мислення школярів, формувати готовність успішно діяти як на споживчому ринку, так на ринку праці, а також раціонально вести домашнє господарство та займатися бізнесом, при цьому бути відповідальним платником податків [7].

Важливо зауважити, що формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. При цьому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої реалізації власних дій [1].

Поєднання елементів економічних знань зі змістом інших навчальних дисциплін вирішується через провадження міжпредметних зв'язків на уроках з базових шкільних курсів, проведення нестандартних інтегрованих уроків, розробки міжпредметних проектів, викладанні інтегрованих спецкурсів.

Оскільки, економіка, як стверджують фахівці, існує не тільки в часі, але й у просторі, то просторовий аспект розглядає така дисципліна, як географія. Адже, просторовий компонент відіграє важливу роль для економічного розвитку, бо показує поле господарської діяльності. Наведемо приклади взаємозв'язку двох дисциплін [2].

Інвесторам, насамперед, слід визначити, де розташувати підприємство. Така комбінована дисципліна, як економічна географія, тлумачить основні принципи розміщення продуктивних сил: техномісткі виробництва краще розташовувати в регіонах, де присутня концентрація висококваліфікованих робітників; харчове виробництво має знаходитися поблизу значної кількості споживачів; обробне виробництво слід розташовувати поблизу основних джерел відповідної сировини тощо.

Важливими чинниками зростання продуктивності праці, що розглядає економічна географія, є такі форми виробництва, як концентрація, централізація, спеціалізація, кооперація і комбінування виробництва. Проте

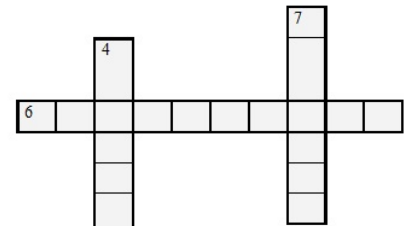
доцільність і ефективність спеціалізації визначається економічними чинниками, кооперація здійснюється на підставі добровільних рішень підприємств із метою отримання прибутку, централізація обмежується антимонопольним законодавством.

Досвід учителів географії свідчить про те, що елементи економічних знань можна давати учням під час проведення не лише уроків але й різних заходів. Зокрема, в ході проведення тижня географії і в процесі інтеграційного навчання з дітьми може реалізуватися «Економічний квест». Розглянемо зразок проведення. Триединою метою заходу є: формувати в учнів інтерес до економічних знань, застосовувати ці знання на практиці, розвивати логічне мислення, ініціативу, активізувати групову розумову діяльність. сприяти розвитку аналізувати і узагальнювати отриману інформацію; розвивати зацікавленість учнів у вивченні матеріалу.

Створюємо три команди (по 5 учнів з трьох груп, які паралельно вивчають предмет «Економіка»). Учитель географії (економіки) розпочинає захід із вступного слова. Далі капітани квест-команд отримують конверти з назвами станцій у певній послідовності. Завдання квесту подаються командам однакові, але в різній послідовності, щоб команди не перетинались на одній станції. Команда дає відповіді на питання та завдання «станційному», який підраховує бали і записує їх результати в маршрутний лист та видає команді частину вислову. Після проходження всіх станцій команда повинна скласти вислів про економіку. Чим швидше команда дає відповіді на запитання, тим швидше закінчує гру. «Станційні»-напередодні отримують підписані конверти для трьох груп з завданням та частиною економічного вислову для кожної команди. Наводимо зразки. Для першої команди: «Бідний, невдалий, нещасливий і нездоровий це той, хто часто використовує слово «завтра». Роберт Кійосакі». Для другої команди - «Роби сьогодні те, що інші не хочуть, завтра будеш жити так, як інші не можуть (Народна мудрість)». Для третьої команди: «Нажити багато грошей – сміливість; зберегти їх – мудрість, а вміло використовувати – мистецтво (Б. Ауербах).» .

Завдання на станції «Історична»:

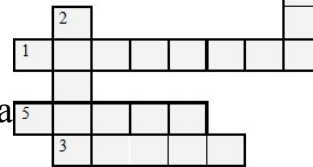
1. Країна, що винайшла паперові гроші? (*Китай*)
2. Звідки походить назва гривні? (*Від прикраси з золота або срібла у вигляді обруча, який носили на шиї (тобто – на «загровку»*)).
3. Від яких двох грецьких слів походить термін економіка ? (*Дім і закон*)
4. Що означає слово – реклама? (*К*

Станція «Економістів»

По горизонталі:

1. Один з учасників ринку
3. Річ, виготовлена для продажу а
5. Товарно – грошові відносини, що вишикають між продавцем та покупцем

6. Рішення продавців продати товар

По вертикалі:

2. Бажання покупців придбати товар
4. Один з основних учасників ринку
7. Публічні торги, де продавці змагаються за право купівлі товару

Відповіді:

1. Покупець 2. Попит. 3. Товар. 4. Продавець. 5. Ринок. 6. Пропозиція. 7. Аукціон

Станція «Економічна»:

1. Державна установа, що контролює перевезення вантажів через кордон, а також стягує мито та інші збори за їхнє перевезення. (*Митниця*)
2. Суспільно-економічний устрій, що приходить на зміну феодалізмові. (*Капіталізм*)
3. Грошовий вираз вартості товару. (*Ціна*)
4. Щорічний торг, періодичні торги, що їх проводять у певному місці. (*Ярмарки*)

5. Ввіз товарів або капіталів у будь-яку країну з-за кордону для реалізації їх на внутрішньому ринку. *(Імпорт)*

6. Назва вартості паперових грошей. *(Купюра)*

7. Основні доходи родини. *(Заробітні плати, пенсії, стипендії)*

8. Кусок металу (золота, міді, срібла або сплавів) встановленої законом ваги і форми, що використовується як засіб обігу або платежу. *(Монета)*

Станція «Розшифруй слово»:

АМЕКРАЛ (Реклама); ВІДРИМЄПСОПТ (Підприємство);

ОЯПЛОНОМ (Монополія); ЗЦЯПРОПІО (Пропозиція);

ОТКРИРЕД (Кредитор).

Станція «Я - клієнт банку»:

1. У який банк ви б поклали свої гроші: туди, де нараховують 14% річних, чи туди, де нараховують 16% річних. *(Де нараховують 16% річних)*

2. Один банк надає кредит під 12% річних, а інший – під 17% річних. У якому банку ви б взяли кредит? *(Де дають кредит під 12 % річних)*

3. У який банк ви б поклали свої гроші: туди, де нараховують 15% річних, чи туди, де нараховують 19% річних. *(Де нараховують 19% річних)*

4. Один банк надає кредит під 15% річних, а інший – під 18% річних. У якому банку ви б взяли кредит? *(Де дають кредит під 15 % річних)*.

Далі учитель проводить бесіду з учнями «День заощаджень в Україні», говорять про гроші для підлітка, дізнаються з чого складається бюджет, навчаються планувати події.

Корисним, на нашу думку, є конкурс «Пані Економіка». Мета заходу: сприяти розвитку пізнавальної самостійності, вдосконалювати вміння та навички творчої роботи, залучати до творчої та аналітичної діяльності, завершити формування професійних навичок, знань та вмінь. Формувати чітке уявлення про майбутню професійну діяльність; розвивати відповідальне ставлення до своїх обов'язків, моральні принципи, вміння і навички розумової праці, почуття бережливого ставлення до результатів праці інших, почуття прекрасного та професійні риси; іхувувати почуття

відповідальності, співпереживання, прагнення отримувати нові знання, професійні риси, раціональне виконання трудових дій, бажання творити.

Умови гри: 3 команд по 5 учасників.

1. Конкурс «Візитка». Кожна команда себе представляє в економічному аспекті.

2. Конкурс «Ходяча енциклопедія». Буде задано 5 запитань, за кожну правильну відповідь - 2 бали.

1. Речі, виготовлені не для власного споживання, а для продажу

2. Частина виручки, яка залишається після відшкодування всіх витрат на виробництво

3. Предмети праці, які цілком споживаються в кожному виробничому циклі і відразу переносять свою вартість на продукцію, що виготовляється

4. Рішення продавців продати товар

5. Товари, здатні задовольнити одну й ту ж саму потребу

3. Конкурс «Дерево економічних ситуацій». Запрошуються капітани команд до імпровізованого дерева і зривають одне яблуко. На кожному яблуці із зворотного боку міститься економічна ситуація яку потрібно вирішити або дати відповідь.

4. Конкурс «Економічні ситуації».

1. Чому вода, яка настільки потрібна людям, що без неї не можна жити, так мало коштує, в той час як діаманти, без яких можна обійтися, такі дорогі?

(Висока ціна діамантів пояснюється їхньою рідкістю, унікальністю, високими затратами праці і капіталу на їх видобуток і виробництво, можливістю вигідно вкласти гроші, купуючи їх.)

2. Як вплине на ціну м'яса телятини збільшення ціни на курей?

(Ціна на телятину збільшиться, бо телятина і кури – це товари-замінники у споживанні, і при збільшенні ціни курей споживачі почнуть віддавати перевагу дешевшій телятині, що призведе до збільшення попиту на цей товар і, відповідно, до збільшення ціни.)

3. Що таке інфляція і хто від неї програє, а хто виграє?

(Інфляція – це зростання цін, у процесі якого відбувається знецінення грошей. Програють: громадяни з фіксованими доходами, вкладники, кредитор, підприємці. Виграють: позичальники, держава).

Журі підводить підсумки і визначає переможця.

Висновки. Завершуючи навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, учні почнуть самостійне життя, яке повне проблем, і головні з них – економічні, тому що потрібно задовольняти свої щоденні потреби. А знання економічної теорії створює той фундамент, той рівень мислення, який дає впевненість у собі й формує здатність робити правильний вибір. Економічна освіта поширює життєві можливості випускників загальноосвітніх навчальних закладів, формує економічну та правову культуру, надає інформацію про професії, які потребує ринок, завдяки чому вони можуть швидше адаптуватися до умов сьогодення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін : навч. посіб. / Олена Валентинівна Аксьонова. – К.: КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Книга вчителя економіки : довідк. - метод. вид. / упоряд. Н. В. Бескова, В. М. Проценко. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 256 с.
3. Крупська Л. П. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту. Академічний рівень: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Крупська, І. Е. Тимченко, Т. І. Чорна. – Харків: Видавництво «Ранок», 2001. – 192 с.
4. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. / А.С. Макаренко – Тв.: У 7 т. – К., 1954. – Т. 5. – С. 214-230.
5. Нетрадиційні уроки з економіки / Укладач Часнікова О. В. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 128 с.
6. Пужайчерда Л. М. Економіка. 10-11 класи: Календарне планування. / Л. М. Пужайчерда – Харків: Видавництво «Ранок», 2001. – 112 с.
7. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [http:// osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030).

REFERENCES:

1. Aksonova O. V. (2006) *Metodyka vykladannia ekonomichnykh dystsyplin* [Methodology of teaching economic disciplines] p. 708. (in Ukraine).
2. *Knyha vchytelia ekonomiky* (2005) [The book of the economics teacher] p. 256. (in Ukraine).
3. Krupska L. P. (2001) *Ekonomika. 11 klas. Riven standartu. Akademichnyi riven: Pidruchnyk dlia zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv* [Economy. Grade 11. Standard level. Academic level: Textbook for general educational institutions] p.192. (in Ukraine).
4. Makarenko A.S. (1954) *Deiaki vysnovky z moho pedahohichnoho dosvidu* [Some conclusions from my pedagogical experience] pp. 214-230. (in Ukraine).
5. Chasnikova O. V. (2008) *Netradytsiini uroky z ekonomiky* [Nontraditional economics lessons] p. 128. (in Ukraine).
6. Puzhaichereda L. M. (2001) *Ekonomika. 10-11 klasy: Kalendarne planuvannia* [Economy. Grades 10-11: Calendar Planning.] p. 112. (in Ukraine).
7. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* [On Approval of the State Standard for Basic and Comprehensive Secondary Education]. – Rezhym dostupu: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030 (in Ukraine). (25.05.2019)